
İdeoloji, İnsan ve Olanaklar Üzerine...

Hem ideoloji hem de insan başlığında yapılacak tartışmaların siyasi alanda hareketliliğin yavaş, örgütsel alanda ise bir kurma ya da toparlanma faaliyetinin belirleyici olduğu kesitlerde daha anlamlı olduğu kanısı yaygındır. En baştan söylemek lazım, siyasi mücadelede bağımsız bir özne olma iddiasını taşıyan her oluşumun önsel olarak ve bir ilk birikimi ifade etmesi bağlamında insanını tarif etmesi ve ideolojik kimliğinin köşe taşlarını yerli yerine oturtması kuşkusuz gereklidir; bu gereklilik hareket boyutu ihmal edilen, başlangıcı ve sonu belirli bir zamana hapsedilemez. İlk tarif ediş ve kimlik gelecekte yapılacak olanların üzerinde şekilleneceği bir zemini ifade edecektir; üzerinde bir şeyler şekillenmedikçe de bir değeri olmayacaktır. Zemin oluşturulduktan ya da temel atıldıktan ve bir şeyler şekillenmeye başladıktan sonra altının çizilmesi gerekense seslenilecek toplumun niteliği ve bu toplama seslenmek için kullanılacak araçlar olacaktır. Hedefler ve araçlar örgüt ve hareket boyutlarıyla birlikte tarihsel bir bütünlük gözetilerek yeniden üretilecektir; kuşkusuz en baştaki siyasal-ideolojik-teorik türdeşliğin kurumsallığının belirleyiciliği ve yönlendiriciliğinde. İdeoloji ve insan başlıkları da yeniden üretimin kapsamındadır. Yanlış anlamalara karşı kapıları kapamak için vurgulamak gerekiyor, yeniden üretimden kastedilen özgün bir takım keşiflere dalmak, şimdiye kadar fark edilmemiş yeni toplumsal dinamikler keşfetmek ya da marksist-leninist teoriyi güncel gerekçelere kurban vermek anlamına gelmiyor; tam tersi, yeniden üretim, komünist öznenin farklı dönemlere yeniden doğmasını ve bu doğumun ölü bir doğum olmamasının koşullarını yaratmak anlamındadır.

Bugün ve Türkiye'de ideoloji (ve tabii ki ideolojik mücadele) ve insan başlıkları önemlidir; nesnel boyutunun ötesinde, burjuvazinin ve komünist öznenin tercihleri ve ihtiyaçları nedeniyle. Türkiye kapitalizminin 90ların ilk yarısıyla birlikte açığa çıkan ve farklı bir mecrada devam eden krizi, krizle birlikte ve krizin bir sonucu olarak açığa çıkan Türkiye tablosu, hem insan hem de ideoloji alanında gözle görülür değişimleri ve bu değişimlerin paralelinde açığa çıkan, birlikte düşünmek gerek, tahribat, onarma-yeniden yapılanmayı yaşamaktadır. İdeoloji ve insan başlıklarını önemli kılan, birincisi, her iki başlığın da süreklilik ve kalıcılıkla varolması/ifade edilmesi; ikincisi, bu başlıklarda yapılacak müdahalelerin ve gerçekleştirilecek dönüşümlerin geleceğe devredecekleri ve üçüncüsü müdahale etme-dönüştürme eylemine uygun bir nesnellığın varlığının söz konusu edilebilmesidir.

İdeolojinin ve insanın, sıralanabilecek bir dizi farklı başlığın içinden çekilip öne çıkarılması ve "önemlidir" vurgusu yapılması öznelidir. Böyle bir özneliğin sergilenmesi, öne çıkarılan başlıkların teori, siyaset, örgüt başlıklarından ayrı bağımsız departmanlar olarak ele alınamayacağı noktasındaki netlik, bu netliği yaratan birikimin iradesi/varlığı ve son olarak ele alınan başlıkların sınıflar mücadelesindeki karşı karşıya gelişlerin yaşandığı düzlemlerin tümünde sosyalizme ek enerjiler ve olanaklar yaratacağına dair önsel bir kabuldür.

Toparlarsak, sosyalizm mücadelesi teorik, siyasi, ideolojik bütünlüğe sahip örgütün merkezinde yer aldığı ve bu bütünlüğün toplumun tümüne kimlik sunarak ve hedefler göstererek seslendiği

---

bir içerikle yürütülür. Mücadele, çocuk oyunu olarak ya da entelektüel bir faaliyet alanı olarak kavranmıyorsa, ki böyle kavrayanların hali ortadadır, kendi bütünlüğü ya da içeriğiyle tamı tamına örtüşmeyen kütleleri de etkilemek ve harekete geçirmek zorundadır. Sosyalizmin taşıyıcıları olma niteliğinin sadece ve sadece komünist kadrolara özgü olmaktan çıkarılıp Türkiye işçi sınıfına da mal edilmesi ihtiyacı yakıcı bir biçimde kendini dayatmaktadır. Yazıda yapılmak istenen bu mal edişin nasıl gerçekleştirilebileceğine dair, bugüne dek yapılanlardan yola çıkarak, ipuçları yakalamaya çalışmak olacaktır; geniş bir alana dair eksikleri de olan giriş yazısı özelliğiyle.

Hatırlatmalar...

Marksist teorinin ideoloji ve insan başlıklarında söyledikleri üzerine Türkiye'de ve dünyada çok fazla şey yazıldı ve söylendi. Yazılanların ve söylenenlerin yaratmış olduğu birikimi incelemek, bu birikim üzerine tartışmak bu yazının niyetinin dışında. Kaldı ki, bu başlıklara dair kapsamlı ve kafalarda soru işaretleri bırakmayan çalışmalar Gelenek'in daha önceki sayılarında yer aldı. Kanımca her iki alana dair bakışı hatırlatmak yeterli olacaktır.

İdeoloji ve insan başlıkları aynı yöntemsel yaklaşımla ele alınıp incelenebilirler; mümkündür, fakat bunun yaratacağı sıkıntılar vardır. Sıkıntıları anlamaya çalışmak, ideoloji ve insan başlıklarını birlikte ele almanın avantajlarını da taşıyor olmasından kaynaklı faydalı olabilecektir.

"İdeolojinin miladı insanın düşünmeye başladığı andır. Ama ideolojilerin işleyiş ve işlevleri açısından baktığımızda, toplumsal işbölümünün doğuşu, belki de ikinci bir milat olarak kabul edilebilir. Özelde kafa emeği ile kol emeğinin ayrılması ve toplumun farklı sınıflara bölünmesi, pratik etkinlik ile ideoloji arasındaki ilişkilerin karmaşıklaşmasına, ideolojinin bir anlamda özerk bir alan olarak biçimlenmesine ve ideolojik alanın farklı düzeylerde ayrışmasına giden yolu açmıştır." ¹

İnsanın değil ama ideolojinin ortaya çıkışı bir başlangıç olabilir. İnsanın düşünmeye başladığı an, devreye bilinç faktörünün de girdiği andır ve bundan sonrası insanın çevreye bir özne olarak müdahalesini de anlatır. Bilincin oluşumunda çevreyle insan arasında kurulan ilişki ve bilgilenme süreci dikkate alınmalıdır; dikkat edilmesi gereken bir nokta, ideolojinin kaynağı olarak tanımladığımız insanın düşünmeye başladığı anın, sınıfların ortaya çıkışını önceleyen bir an olmasıdır. İdeolojik düzlemi ifade eden, insanların ya da insan topluluklarının kendi aralarında kurmuş olduğu ilişkiler değil, çevreyle (ya da doğayla) kurulan ilişkilere ve karakteristik olan özellik bilgilenmenin belirleyiciliğidir. Sınıfların, dolayısıyla sınıf mücadelelerinin ortaya çıkmasıyla ideolojinin içeriği ve işlevi değişmeye başlamıştır. Altının çizilmesi gereken asıl nokta ise, ideolojinin ortaya çıkışının başlangıcında insanın pratik faaliyetinin bulunması, insanın özne olarak varlığıdır; kuşkusuz, insanın çevreyle kurabileceği en ilkel ilişkileri kurduğu dönemlerde. ²

Maddi yaşamdaki değişimler, üretim ilişkileri ve üretici güçler arasındaki ileriye götüren çelişki, toplumsal yaşamda kurulan ilişki biçimlerindeki çeşitlilik ve farklılaşmaların artışı, işbölümü ve

---

bunun sonucu yaşanan ayrışmalar ideolojiyi yaratıcısından koparan ve bağımsız bir konuma yerleştirmiş ve yaratıcısını etkileyen ve şekillendiren bir etki yaratabilmesinin de koşullarını oluşturmuştur. İdeoloji, artık sınıflar mücadelesinin konularından ve alanlarından biridir. Üretimi tarihsel deneylerden beslenmekte, maddi koşullara sahip ve aynı zamanda öznel tarafından yapılmaktadır. İdeolojinin, sınıf mücadeleleriyle birlikte anlaşılan konumu ve işlevi varolan düzenin idamesinden yana şekillenen işlev, toplumsal alanda karşıtını da doğurmaktadır. Bir zaman tartışılan (hatta kimilerince halen tartışılan) bu karşıtın ne olduğudur. Özellikle Alman İdeolojisi'ne başvurarak geliştirilen tez, ideolojinin karşısına bilimin çıkarılması gerektiği idi; farklı bir ifadeyle, Marx'ın ideoloji-bilim karşıtılığında bahsettiği savunuluyordu.

Bu tezde, -basitleştirerek söylüyorum- ideoloji gerçekliğin üzerini örten bir örtü olarak kavranmakta ve bu örtünün ortadan kaldırılmasının yolu olarak gerçeklik öne çıkarılmakta ya da doğruların dillendirilmesi verilecek mücadelenin içeriği olarak düşünölmekte ve bunu yapacak araç, doğal olarak, bilim olmaktadır.

Bu tez bu haliyle problemlidir; ilk olarak, problemin öne çıkan iki boyutu, marksizme bakıştaki tarih dışılık ve bu tarih dışılığın bugüne teorik bir tartışma olarak taşınmaya çalışılmasıdır.³ Marx'ın ideolojiyi "yanlış bilinç" anlamında kullandığı ve buna karşı bilimin altını çizdiği doğrudur. Bunu yaparken, ideolojiyi bizim bugün kullandığımız anlamda kullanmadığı da bir diğer doğrudur. Marx'ın bahsettiği burjuva ideolojisi budur. İkincisi, bilim, tek başına gerçekliğin üzerini örten örtüyü kaldırıp atacak kudrete sahip değildir; bu, bilimin değerini azaltmaz. Tam da bu nedenle üçüncüsü, bilimin kullanımı, farklı bir deyişle bilimsel üretimin kimin kontrolünde olduğu önemli hale gelir ve buna da bir yanıt olarak siyasal devrim-toplumsal devrim ayrımı ortaya konur. Son olarak, ideolojiyi burjuva ideolojisi olarak yorumlayan ve olumsuzlayan Marx ve Engels, buna karşı, bilincin altını çizer.

Toparlarsak, "yanlış bilinçlilik"e karşı yürütölecek mücadelenin içeriği yanlışlıkların yerine doğruların konulması olamaz; olmazsa olmaz olan, yanlışlıkları yaratan toplumsal koşulların değiştirilmesinden geçmektedir, ki bunun aracı da bilim değil, siyasal iktidarın ele geçirilmesidir. Boşluk kalmaması için eklemek gerekiyor, Marx'ın kullandığı "bilinç" kavramlaştırması sosyalist ideolojiyi tarif etmektedir ve bu bilincin yığınsallaşmasının koşulları da net olarak açıklanmaktadır:

"Yığın içinde bu komünist bilincin yaratılması için ve gene bu işin kendisinin de iyi bir sonuca götürölebilmesi için insanların yığınsal bir değışikliğe uğraması zorunlu olarak kendini ortaya koyar, böyle bir biçim değışikliği ise ancak pratikteki bir hareketle, bir devrimle yapılabilir; bu devrim, demek ki, yalnızca egemen sınıfı devirmenin tek yolu olduğu için zorunlu kılınmamıştır, ötekini deviren sınıfa, eski sistemin kendisine bulaştırdığı pislikleri süpürmek ve toplumu yeni temeller üzerinde kurmaya elverişli bir hale gelmek olanağını ancak bir devrim vereceği için de zorunlu olmuştur."⁴

Burjuva ideolojisi-bilim karşıtılığında bahseden Marx ve Engels buna karşı komünist bilinci ve komünist bilincin en büyük silahlarından biri olarak bilimi çıkarır. Bunun tüm tartışmaları geçersizleştiren örneği Marx ve Engels'in geliştirdikleri sistematiğe bilimsel sosyalizm adını

---

vermeleridir. Örnek hem burjuva ideolojisinden hem de 19. yüzyılda sayıları fazlaca olan sosyalizm çeşitlerinden kendilerini ayırmalarının bir sonucudur.

Eksikler vardır; 19. yüzyılın nesneliliği ve toplumsal dinamiklerinin niteliği ile ilgili. Eksikler, Avrupanın doğusunda ve daha sonra gelen zaman diliminde, nesneliliğin ve toplumsal dinamiklerin değişimlerin paralelinde, sosyalist hareket ile işçi sınıfı hareketi arasındaki açının varlığı ve bu açının nasıl kapatılacağı sorusuna yanıt aranırken, giderilmeye başlanmıştır. Öncü-sınıf ilişkileri ve siyasi iktidarın ele geçirilmesi bağlamında toplumsal düzeyde işlev kazanan ideoloji bir sınıf ideolojisi haline dönüştürülmüş ve burjuva ideolojisinin karşısına sosyalist ideoloji çıkarılmıştır. Söylemeye gerek var mı, elbette Lenin'in üretimiyle.

Karşıtlıklar ve çakışmalar...

İdeoloji başlığında üzerinde ortaklaşmış başlıkları özetlemeye çalışırsak:

1. İdeoloji üretimi, belirli insan, insan toplulukları veya sınıflar tarafından bir sınıf adına öznel; insanlık tarihi boyunca yaşanmış deneyimleri de kendisine katarak ve var olan toplumsal altyapı tarafından belirlenerek nesnel olarak gerçekleşmektedir.
2. İdeoloji, tarihsel olarak, yani zaman ve hareket boyutuyla birlikte ele alınmak durumundadır.
3. Her farklı toplumsal örgütlenmenin kendine özgü gerçekleştirdiği bir ideolojik üretim vardır, fakat bu yeterli değildir. Aşılan ya da geride kalmış toplum biçimlerine ait olan ideolojik üretimler yeni toplum biçimine de, elbette bir seçim işleminden geçerek, katılmaktadır. Kapitalist toplumda burjuvazinin ideolojik alanda elini güçlendiren kendi sınıf ideolojisinden daha fazla egemen ideolojidir: Bu egemen ideoloji ile burjuva ideolojisinin birbirinden ayrı ya da çelişik düzlemlerde hareket ettiği anlamına gelmemektedir.
4. İdeolojinin işleyişini açıklayabilmek için, insanın (ya da insan topluluklarının) çevreyle ve farklı insanlarla (ya da insan topluluklarıyla) kurduğu ilişki çeşitliliğindeki bilinç düzeyine bakmak gerekmektedir.

Ortaklaşmaların yönlendiriciliğinde devam edersek, insanın, mutlak bir edilgenlik taşıması olasılığı pratikte hiçbir değer taşımamaktadır. İnsan, doğumundan başlayarak bir ilişkiler çeşitliliği ile birlikte yaşamaya başlar. Bu ilişkiler ya önsel kimi kabullere dayanarak gerçekleşir ya da kurulan ilişkinin sonucu deneyimler elde edilir. Önemsememiz gereken nokta, insanın kendi ayakları üzerinde durmaya başlamasını önceleyen süreçte, hayata dair kimi doğrularla karşılaştığı ve bu doğruların bir aksiyom haline dönüştüğüdür. Görülmeyen, duyulmayan, öncesi ve sonrası olmayan bir yaratıcının varlığı, aile kurumunun kutsallığı, insanlar arasındaki eşitsizliğin bir mutlaklık olarak kabul edilmesi gibi. Bu aksiyomlar egemen ideolojinin argümanlarıdır ve ideolojinin tekil bireyler ölçeğindeki etkisinin dayandığı ana dayanaklardır. Bilgilenme sürecinin gelişimi ve çoğalan ilişki çeşitliliği insanda farklı konulara daha farklı bilinç düzeyleri ile yaklaşmayı da beraberinde getirir; bu ideolojinin en geniş ölçekte yeniden üretiminin etkileyiciliğindedir; burada bahsedilmesi gereken ideolojinin kurumsallığıdır. Yani, ideoloji toplumun tümünü etkileyen örgüsünün yanı sıra, tekil olarak bireyleri ayrıca etkilemekte

---

ve biçimlendirmektedir. Örneğin, kimi insanların fakir, kimi insanların da zengin olduğu ve bunun böyle olması gerektiği yönündeki ideolojik motifin, birey özelindeki tezahürü fakirliğe boyun eğip "ne yapalım kader" demek olabileceği gibi "öyleyse ben de zengin olmalıyım" da pekala olmaktadır. Bu durumun sosyalist mücadele açısından önemi, mücadelenin ya da dönüştürme faaliyetinin tekil bireyler ölçeğinde kavranamayacağı; böyle kavranıyorsa da, bir sonuç elde edilemeyeceğidir. Sosyalizmin, verdiğimiz örnekteki tavrı, öncelikli olarak, toplumun tümüne eşitsizliğin mutlak olmadığı ve herkesin eşit olması gerektiğini anlatmak olmalıdır.

Bu anlamıyla, sosyalist ideoloji ile burjuva ideolojisinin (ya da egemen ideolojinin) karşılaşma ve çatışma noktaları mekansal bir çakışmayı da anlatmaktadır. Bu mekan, örneğin, bir ülke olabileceği gibi verili durumdaki toplumsal değer yargıları da olabilir; yani somut, elle tutulur bir mekan olması da gerekmez.

"Sınıflı toplumlarda, egemen sınıflarla egemenlik altındaki sınıf ve sınıfların ideolojik etkinlikleri bakışimli (simetrik) alanlarda gerçekleşmez. İdeoloji üretimini, belirli bir sınıfın, kendi sınıfsal pratiği ve deneyimleri sonucu oluşan görüş ve düşünceler olarak tanımlayalım. Bu durumda, işçi sınıfının yanı sıra, burjuvazi de büyük toprak sahipleri de, küçük burjuvazi de kendi toplumsal pratiklerine özgü bu pratiklerden kaynaklanan ideolojik süreçlere girecektir. Ancak, bu sınıflardan ve kesimlerden her biri, kendi toplumsal pratiğini, verili ideolojik kurumsal yasal ve kültürel ortamda geliştirecektir." ⁵

İdeolojinin alanı toplumdur. Sosyalist ideoloji ile burjuva ideolojisinin karşı karşıya gelişlerinde, girilen mücadelede, toplumun tümü gözetilir. Fakat bu ideolojik mücadelede toplumun tümünün aktifleştirilmesi anlamına gelmez; ideolojik mücadelenin tarafları kendi ideolojik üretimlerini bir sınıf adına ve daha dar kesimlerle yaparlar; ideolojik aygıtlar, ideologlar ve semboller önem kazanır. Buradan hareketle, sosyalist ideolojinin de, burjuva ideolojisinin de alanın çakışmasına rağmen, aynı verili durumdan/gerçeklikten hareket etmelerine rağmen, içerikleri ve argümanları tamamıyla farklıdır. Normaldir; biri varolan durumu değiştirmek için mücadele ederken, diğeri de varolan durumu korumak ve devam ettirmek için uğraş vermektedir. Atlanmaması gereken nokta mücadelenin eşit koşullarda verilmediğidir. Olağan koşullarda, burjuva ideolojisinin gücü sosyalist ideoloji ile karşılaştırılamayacak kadar büyük ve etkilidir. Bu eşitsizlik burjuva ideolojisinin ve sosyalist ideolojinin işleyiş biçimlerini de etkilemektedir.

Açmaya çalışırsak burjuva ideolojisinin gücü parçalılığındadır. Emek sürecindeki konumu itibarıyla kendinde bir devrimcilik taşıması gereken işçi sınıfını bu konumundan koparmakta ve sınıfın atomizasyonunu sağlamaktadır. Ana eksen olarak sınıf mücadeleleri algılamanın dışına çıkarılmakta ve tarihsel değil de güncel taraflaşmalar üzerinden kimlik sunulmaktadır. Muğlak, fazla sayıda ve geçişkenlik oranları yüksek parçalar arasında gezinebilen burjuva ideolojisi güncel taraflaşmalarda alınan konum ne olursa olsun kazanan olabilmektedir. Burjuva ideolojisinin bunu yapabilmesindeki en büyük güvence tarih bilincini rafa kaldırabilmesinde ya da tam tersi tarih dışı bir bilinç yaratabilmesindedir.

Tarif ettiğimiz durum sosyalist ideolojinin nasıl işleme gerektiğine dair ipuçları da

---

sunmaktadır. Bir alıntıyla başlayalım:

"Emek sürecinin dışındaki zamanında bir yandan küçük, hatta orta burjuva unsurlarla yan yana gelebilen, diğer yandan da kitle iletişim araçlarının kendi emek dünyasını çok aşan, ideolojik anlamda biçimlendirilmiş ve kapsayıcı manipülasyonlarıyla karşılaşan işçi sınıfının, salt emek sürecindeki konumunun ve kendi öz deneyiminin damgasını taşıyan ideolojik oluşumlara yönelmesi güçleşmektedir." ⁶

Sosyalist ideoloji, işleyişini, salt altyapısal ilişkilerin emekçi sınıflara doğru şekilde anlatımıyla sınırlandıramaz; kaldı ki, böylesi bir sınırlamanın açılacağı uç, burjuva ideolojisiyle karşılaşmaların gerçekleşeceği düzlemlerin dışında kalmak (hatta bu düzlemlerin dışına kaçmak) ve pedagojiyi yüceltmek anlamına gelecektir. Bunun siyasi mücadeleye tercümesi ise acizlik ve teslimiyetten başka bir şey olmayacaktır. Bugün bir işçiye "sen işçisin, sermaye senin emeğine el koyarak kendi zenginliğini artırmakta, seni sömürmekte" demenin anlamı bir yere kadardır, kanımca bu durumun farkında olmayan işçilerin sayısı da ihmal edilebilecek kadar azdır. Sosyalist ideolojinin işlev üstleneceği asıl süreç bundan sonrasında ilgilidir ve ifadeyi doğru kılacak kelime de güç olacaktır. Sosyalist ideolojiyi güç vurgusu etrafında tartışmak en anlamlısı olacaktır; önemli bir tespiti aktararak:

"... toplumsal düzey söz konusu olduğunda, sosyalist ideoloji devrim öncesinde en fazla oluşum aşamasındadır. Aynı anlama gelmek üzere, devrim anında bile, hareket halindeki kitlelerin geleceğe dönük düşünceleri bir netliğe kavuşmaz. Dolayısıyla devrim öncesinde ideolojik mücadelenin temel hedefi, toplumun bütünsel bir ideolojik dönüşümünü örgütlemekten çok, sınıf ve kitle hareketinin devrimci kanallara akmasını sağlayacak ve sosyalist harekete güç kazandıracak ideolojik motifleri öne çıkarmaktır. Burada önemli olan sosyalizmin toplumsal meşruiyeti sorununun doğru şekilde kavranmasıdır." ⁷

Sosyalist ideolojiyi güçlü kılan/kılabilecek olan nedir?

Ewela siyaset. Ewela siyasi mücadele. Hedefi olmayan bir toplamın düzen açısından kontrol edilebilirliği, yönlendirilebilirliği çok daha kolay olacaktır ve bunun sonuçlarından biri olarak atalet açığa çıkacaktır. Hareketsizliğin sosyalist ideolojiye katabileceği bir şey yoktur. Bir adım daha atarsak, ideolojinin kişiler ya da kitleler üzerindeki etkisinin nasıl gerçekleştiğini, algılamanın ve kavramanın nasıl gerçekleştiğini çözmeye kalkışırsak karşımıza çıkacak olasılıkların fazlalığı karşısında şaşkına dönebiliriz. Uçlaştırılmış bir örnek olsun; Türkiye'de AB'ye karşı olan insanların sayısı n ise, ideolojik açıdan incelenebilir n tane örnek vardır. Bu n tane insanın AB'ye kendilerince bir bakışı, karşı çıkma nedenleri, AB başlığındaki meselelere yaklaşırken devreye giren bir bilinçlilik düzeyleri, bilgileri vardır. Bu n tane insanın AB'ye karşı olmalarından toplumsal düzeyde etkili olacak bir AB karşıtlığı ise çıkmaz. n tane insanın AB karşıtlığı için öne sürdüğü gerekçelerin sonucu bir taraflaşma ya da yarılma anlamına gelmez. Kaldı ki, öne sürülen gerekçelerin bir kısmı AB yandaşlarının da kullanacağı gerekçeler haline dönüşebilecektir. Kişilerin ideolojik biçimlenişleri ancak ve ancak mücadele içerisinde ve siyasetin gösterdiği hedefler üzerindeki ortaklaşmalarla anlamlı ve kalıcı olabilir. Öyleyse, ilk olarak sosyalist ideoloji gücünü siyasal alandaki yarattığı etki ve siyasi mücadele ile oluşturduğu

---

bütünlükle çoğaltabilir.

Siyaset ise örgütsüz olmaz. Güçlü bir örgütün varlığının söz konusu edilemediği bir tarihsel kesitte siyaset ve siyasal insan geleceğe dair devredileceklerin bir önkoşulu olarak görülebilir. Böylesi tarihsel kesitlerin olağanüstü dönemlerin ardından gelen zamanları kapsadığını ise gözden kaçırmamak gerekir; Türkiye için 1980 yılının hemen ardından gelen dönemlerde öne çıkan vurguların siyasetin etrafında şekillenmesi bir de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Siyaset anlamının ve ayakta kalmanın ötesine geçerek iktidara yönelmeye örgütle başlar; örgüt, aynı zamanda, sosyalist ideolojinin yeniden üretiminin sorumluluğunu da üzerine alır. Burjuva ideolojisinin gevşek, geçişken ve parçalı yapısının ifade ettiği güce karşı, sosyalist ideoloji asıl gücünü tarihselciliğinden, bütüncülüğünden ve sertliğinden almaktadır. Sosyalist ideolojinin güç kazanmasının yolu "bırakınız geçsinler, bırakınız yapsınlar" olamaz; böylesi bir başı boşluk, en hafifinden, sadece enerji kaybına yol açar.

Son nokta, sosyalist ideoloji gücünü burjuva ideolojisinin güçsüzlüklerinden alır. Yani,

"Burjuva ideolojisinin işleyişini ve etkinliğini en ince ayrıntısına kadar analiz etme çabası, toplumsal süreçlerin içerdiği sıçrama boyutunun ihmaliyle birleştiğinde, düşmanın ne kadar güçlü ve değişimin ne kadar zor olduğunu göstermekten başka bir sonuç vermez. Sosyalist ideolojinin burjuva ideolojisinin yerini alması, ideolojik alanda verilen uzun soluklu bir mücadelenin ürünü olmaktan çok, kapitalizmin yeniden üretimindeki tıkanıklıkların burjuva ideolojisinin işleyişini bozduğu, burjuva ideolojik hegemonyanın çatladığı devrimci dönemlerde bir alternatif olabilmesiyle mümkün hale gelir. Burada da, kritik halka, sosyalizmin siyasal düzeyde kazandığı güçtür." [8](#)

Kimlerle ve nasıl?

Sosyalizm siyasal düzeyde nasıl güçlenecek? Bu sorunun yanıtı bu yazının kapsamının dışında; soruyla ilgili özelleşmiş bir alan, sosyalist mücadelenin insan malzemesi, komünist kadrolardan Türkiye halkına doğru uzanan bir yelpaze ve bu insan malzemesinin ideolojik kimliği ise asıl tartışılmak istenendir.

Önce bir serbest gezinti yapalım; memleketle ilgili.

Türkiye siyasi tarihini gelişigüzel inceleyen bir gözün de görebileceği kritik uğraklara bakalım; cumhuriyeti önceleyen tarihlerden 1908, cumhuriyetin kurulduğu 1920-23 kesiti, yeni cumhuriyetin yerleştiği ve kurumsallaştığı 30'lu yıllar, savaşın baskısının yön verdiği 40'lar, liberalizmin ve gericiliğin tekrar boy gösterdiği 50'ler, kalkınma-memleket tartışmaları ve sosyalizmin prestij artırımına sahne olan 60'lar, devrimci mücadele-kitle denkleminin görece aşıldığı 70'ler, depolitizasyonun ve karşı-devrimin at koşturduğu bir yandan da son Kürt ayaklanmasının yaşandığı 80'ler, krizlerin ve krizden kurtulma çabalarının yön verdiği 90'lar... Hem uğrakları tasniflerken kullanılan periyodizasyona hem de uğrakları anlatırken yazılan

---

başlıklara itirazlar yöneltilebilir; önemi yok, dikkat çekmek istediğim nokta rahatlıkla izlenebilecek olan hareketliliğidir. Yapma, kurma, bozma, onarma faaliyeti bu toprakların karakteristiklerinden biri olmuştur; söylediğimiz tersten de okunabilir, istikrar arayışı güven arayışı, problemsiz temsiliyet ve güçlü iktidar arayışı Türkiye sermayesinin hareketliliğini koşullamada denklemin vazgeçilmezlerindedir. İdeolojinin Türkiye insanı üzerindeki etkisi ise büyük oranda bu hareketliliğin yarattığı dinamizm karşısında insanı izleyici konumda bırakma, sermayenin sık sık gerçekleştirdiği direksiyon kırmalarda emniyet kemeri işlevi görme ve düzenin çözümsüzlüklerini karşı saftakilerin inandırıcılığının üzerini örterek kapamaya çalışmadır. Çok mu basit? Evet, öyle.

Sermayenin ideolojiler alanındaki en büyük sıkıntısı, aynı zamanda burjuva ideolojisinin en büyük avantajı olan, güncelliğe fazlaca hitap etmek zorunda kalışıdır. Yukarıda resmini çizmeye çalıştığımız hareketliliğin içerisinde sermaye sınıfı farklı dönemlerde farklı güncelliklere hitap etmek zorundadır ve bu hitapları gerçekleştirirken yeni ideolojik motifleri de üretmek zorunda kalmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşunun ardından liberal politikalara hücum eden kurucu öğelerin, 1929 bunalımından sonra devletçi politikalara yönelmekten başka çareleri yoktur; çaresizliğin sonucu ortaya çıkan uygulamalarınsa Türkiye insanının ideolojik haritası üzerinde kalıcı izler bıraktığını/bırakabildiğini gözden kaçırmamak gerekiyor. Benzer bir örnek yakın geçmişten verilebilir; 12 Eylül darbesinin ardından solun insanlarına karşı imha politikası uygulayan düzen, bu hamlelerinin paralelinde solun toplumsal beslenme kanallarını da tıkamak için bir operasyonu başlatmış ve bu operasyonun baş aktörü olarak dinci gericiliğin önünü açmıştı. Türkiye'deki gerici profili en fazla 80'li yıllar boyunca beslenmiş; aynı gericilik çizgiyi aşmaya başladığındaysa farklı bir operasyona girilmiş ve gericiliğe çeki düzen verilmiştir. Devrim tehdidine karşı güçlendirilen gericiliğin ideolojik argümanları toplumsal düzeyde bir yankıyı bulmuş ve bir yerleşikliği de kazanmıştı. Solun güçlenemediği bir nesnellikte böylesi bir yerleşikliğin kontrol edilemez bir güç haline dönüşmesinin düzen açısından yarattığı sakıncalar bu sayfalarda devrim-karşı devrim bağlamında incelendi; konumuz açısından önemli olansa arızı olanı düzeltmek için yapılan operasyonda askerlerin temsil ettiği "ilericilik"tir. Şöyle ya da böyle, aydınlanmacı bir kimliğe yapılan göndermeler düzenin sınırlarının dışına çok rahat çıkabilir ve çıkabilmektedir. Nihayetinde, düzen, gericiliğin siyasal manevra alanını daralttığı noktada operasyonunu da geri çekmiş; fakat operasyon sürecinde yaratmak zorunda kaldığı ideolojik atmosfer sosyalist ideolojinin sızabileceği ve genişletebileceği çatlakları da beraberinde yaratmıştır. ⁹

Bir başka örnek, Türkiye'deki sermaye iktidarının kendisine korunaklar yaratırken sık sık başvurduğu "dış mihrakların Türkiye'yi parçalamaya çalışması" ve buna karşı sunulan "vatanın bölünmezliği, bir karış vatan toprağını vermeyiz" argümanlarının yarattığı etkidir. Bu argümanlar en baştan vardılar ve hep varoldular. İdeolojiler alanının özelliğidir; düşman yaratılır. Türkiye sermayesi yol alırken hep düşmanlar yaratmış ve bu düşmanlara karşı yukarıda sıraladığımız argümanları hep kullanmıştır. Peki ya, bahsedilen düşman, sermayenin bahsettiği şekliyle yoksa ya da düşman bizzat sermayenin kendisiyse? Türkiye'de sermaye sınıfının bugün yaşadığı sıkıntılardan birisi de budur. Sermaye iktidarı göbekten bağlı olduğu ABD ve Avrupa emperyalizmini işaret ederek bir düşman yaratamaz; Sovyetler Birliği'nin varolmadığı bir dünyada yaratacağı "komünist tehdit"i de inandırıcı kılamaz. Deneyebileceği iki yol kalmaktadır; birincisi "iç tehditler"in varlığından söz edecek ve hamlelerini buna dayandırarak meşrulaştırmaya çalışacak (ki Kürtler ve şeriatçılar başlıkları bu çerçevede el altında tutulmaktadır) ve/veya ikincisi, halkın önüne bir program çıkaracak ve hedefler koyacak (AB'ye

---

girmek, Türkiye'nin bölgenin güçlü ülkesi haline gelmesi gibi). Oysa sermaye iktidarının önüne koymuş olduğu programda memleketin parsel parsel satılması vardır ve bu program Türkiye halkının beynine kazınmış olan, yukarıda saymış olduğumuz iki argümanın, sermaye iktidarına dönmesinin nesnellliğini de yaratmıştır. "Vatan hainliği"nden bahsedilecekse örneğin, bulunabilecek ilk örnekler sermaye sınıfının güzide temsilcileri olacaktır. "Memleketi sevmek, memlekete sahip çıkmak"tan bahsedilecekse örneğin, komünistlerden başka birileri bu ağırlığı taşıyamayacaktır. Kuşkusuz, bunlar varolan bir durumu ve bu durumun yarattığı olanakları tarif ediyor; asıl iş bundan sonra başlıyor.

Nesnellüğün uygunluğu, olanakların çokluğu öznenin yokluğunda hiç bir anlam ifade etmez; yani, nesnellığı anlamlı kılan öznenin yaptığı müdahaleler, müdahaleleri anlamlı kılan da toplumsal düzeyde yarattığı etkidir. Yapılması gereken, müdahalelerin yarattığı etkiyi, Türkiye insanının ideolojik haritasında kalıcı ve sürekli hale getirebilmektir. Türkiye Komünist Partisi'nin yıllardır altını özenle çizdiği anti-emperyalist, kamucu, yurtsever ve aydınlanmacı kimlik, sermaye sınıfının kendi iktidarının önünü açmak için dönemsel olarak yapmak zorunda kaldığı hamlelerin düzen cephesinde yarattığı sıkışmışlıklarının üzerine de basarak insanımızın kalıcı ve sürekli bilinci haline getirebilir ve de getirilmelidir. Ciddi bir ihtiyaç, böylesi bir kimliğin alışkanlık haline dönüştürülmesidir. Bunun, büyük bir kuşatma ya da karşı saldırı anlamı taşıdığı açıktır; başka türüsü de zaten hedeflenenin çok gerisinde kalmak anlamına gelecektir.

Bu karşı saldırıyı gerçekleştiren öznenin ve taşıyıcılarının alışkanlıklarına yenilerini ekleme ihtiyacı ise olmazsa olmazdır. İnsan başlığında yürütülen tartışmaların en büyük açmazı söylenecek çok fazla şeyin olması, aynı anlama gelmek üzere söyleyecek çok bir şeyin olmamasıdır. Çünkü,

"... insan özü tek tek her bireyin doğasında bulunan bir soyutlama değildir. Bu öz aslında toplumsal ilişkiler bütünüdür." [10](#)

İnsanı tartışmak isteyen toplumu tartışmak zorunda; insanı dönüştürmek isteyen toplumu dönüştürmek zorunda; bu kadar basit. Alışkanlıklar ise, bu faaliyeti gerçekleştirirken ufkun genişlemesi, elin rahatlaması olacaktır. Bir cümle daha eklersek, "24 saatini devrime ayıran" devrimcilerin oluşturduğu çekirdeğin mükemmelliği, emekçi sınıflara umut olup onları sosyalist iktidara taşıdığı zaman tescillenir. Tescillemenin yolu ise sadece ve sadece mücadele etmekten geçer.

Kimlerle sorusu bu noktada yakıcı hale geliyor.

Kadrolar... ne yapacak Bu sorunun cevabı açıktır:

"Ne Yapmalı'cılar örgütü zengin bir insan malzemesiyle çalışır. Ama, Ne Yapmalı'cılar örgütü her konjonktürün gerektirdiği uyanıklık ve iradeyi karşılayabilecek nitelikte özel kadrolara sahip olmalıdır. Gelişkin örnekler, ileriye çekici özellikleriyle kadro standartlarını da mümkün olan en

---

rasyonel çizgiye getirirler, özel bir eğitimcilik işlevi görür, üye yapısını devrimcileştirirler. Bu da bir tür öncülüktür ve her örgütsel yapının üye tablosu büyük ölçüde, bu öncülerin kendi aşırılıklarını yapıcı ve yol gösterici bir kanala akıtılabilmelerine, ortalama kadro tipolojisinden kopmamalarına ve siyasi mücadelenin gerektirdiği kıvraklığı kaybetmemelerine bağlı olarak şekillenir. Bu çerçevede ele alındığında kadro dokusu, evrensel açıdan tanımlanabilse bile, mutlaka yerel vurgulara sahip olacaktır. Her toprağın delifişekleri, bugünkü yakıştırmayla dinazorları farklı farklıdır..." [11](#)

Umut arayanlar, McDonald's'ı defeden, Derviş'i kepaze eden, Sabancı'yı tepindiren "emperyalizm sana meydan okuyoruz" diyen dinzorlara bakmalıdır.

Komünist öncünün attığı her adımda kadrolar yeniden değerlendirilmek durumunda kuşkusuz; bir işleyiş başlığı olarak değil, Türkiye devriminin ihtiyaçları gözetilerek yapılan bir değerlendirmeden bahsediyorum. İdeal olan, atılan her adımda kadroların en ciddi beslenme kanalları ile partinin beslenme kanalları da çakışmasıdır. Besinin adı ise, en geniş anlamıyla kullanıyorum, siyasetten başka bir şey değildir.

Peki kadroların dışındakiler; halkımız...

Kafa karışıklığı, belirsizlik, umutsuzluk, güvensizlik, şizofreni çöküş... Hepsi Türkiye halkını anlatabilir; hepsi umutsuzluk aşılabilir. Türkiyeli komünistler ise umutsuz olma hakkına sahip olmadıklarının fazlasıyla bilincindedirler. Bardağın yarısı doludur. Çizilen tablo komünistlerin işin içinde olmadığı durumda vahimdir; komünistler işin içindedir. Türkiye'nin içine sürüklenmeye çalışıldığı bataklık, sermayenin yalanları, emekçilere reva görülenler enerji biriktirmiş; tarif etmeye çalıştığımız ideolojik kimlikteki deformasyonlar bu enerjiyi asıl düşmana yöneltecek bir birikimi yaratmıştır. Öncü-sınıf denkleminin yeniden üretimi, anti-emperyalist, kamucu, aydınlanmacı ve yurtsever bir kimliğe yaslanarak gerçekleştirilmelidir/gerçekleştirilmektedir. Bu kimliğe sahip çıkacak emekçilerin, örneğin, kâr oranlarının düşme eğilimi yasasını bilmesi ise ne mümkündür ne de gerekli.

Gerekli olan, her yerde olmak. Her yerde umut olmak ve güven vermek. Bunu, yeni alışkanlıklarla, emekçiler adına değil emekçilerle birlikte yapmak. Atılacak olan adım çoğu şeyi sadeleştirecek, kafa karışıklıklarını giderecektir.

Toparlarsak; anti-emperyalist kimlik emperyalizmle mücadele ederek, kamucu kimlik özelleştirme saldırısına karşı durarak, aydınlanmacı kimlik gericilikle hesaplaşarak ve yurtsever kimlik "bu memleket bizim" diyerek edinilir. Bunları yapanlar zaten var; alışkanlık çağrısı hedefe yaklaşan son adımları atmaya; sosyalizmle emekçileri buluşturmaya...

Mücadele eden insan güzeldir...

Türkiye halkını güzelleştirmeye...